

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (πέμπτο πενταμελές τμήμα)
της 30ής Απριλίου 1998 *

Στην υπόθεση T-16/96,

Cityflyer Express Ltd, εταιρία αγγλικού δικαίου, με έδρα το Gatwick Airport (Ηνωμένο Βασίλειο), εκπροσωπούμενη από τον Charles Price, δικηγόρο Βρυξελλών, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τη δικηγόρο Lucy Dupong, 14 A, rue des Bains,

προσφεύγουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τους Peter Oliver και Anders Jessen, μέλη της Νομικής Υπηρεσίας, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Carlos Gómez de la Cruz, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο προσφυγή ακυρώσεως της αποφάσεως 95/466/ΕΚ της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 1995, σχετικά με ενίσχυση που έχει χορηγήσει η Περιφέρεια της Φλάνδρας στη βελγική εταιρία Vlaamse Luchttransportmaatschappij NV (ΕΕ L 267, σ. 49),

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(πέμπτο πενταμελές τμήμα),

συγκείμενο από τους R. García-Valdecasas, Πρόεδρο, V. Tiili, J. Azizi, R. M. Moura Ramos και M. Jaeger, δικαστές,

γραμματέας: A. Mair, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 25ης Σεπτεμβρίου 1997,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Νομικό πλαίσιο

1 Το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (στο εξής: Συνθήκη) έχει ως ακολούθως:

«Ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές, εκτός αν η παρούσα Συνθήκη ορίζει άλλως.»

2 Το άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης επιτρέπει στην Επιτροπή να κρίνει κατ' εξαίρεση ότι συμβιβάζονται με την κοινή αγορά:

«γ) οι ενισχύσεις για την προώθηση της ανάπτυξης ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή οικονομικών περιοχών, εφόσον δεν αλλοιώνουν τους όρους των συναλλαγών κατά τρόπο που θα αντέκειτο προς το κοινό συμφέρον».

3 Η Επιτροπή θέσπισε τους κανόνες υπό τους οποίους επιτρέπεται η χορήγηση κρατικών ενισχύσεων στις επιχειρήσεις του τομέα των αεροπορικών μεταφορών με την ανακοίνωσή της 94/C 350/07, η οποία επιγράφεται: «Εφαρμογή των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης ΕΚ και του άρθρου 61 της Συμφωνίας [για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο] στις κρατικές ενισχύσεις στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών» (ΕΕ 1994, C 350, σ. 5· στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές).

4 Το μέρος IV των κατευθυντήριων αυτών γραμμών, το οποίο αφορά τη διάκριση μεταξύ του ρόλου του Δημοσίου ως ιδιοκτήτη μιας επιχείρησης και ως παρέχοντος κρατική ενίσχυση στην εν λόγω επιχείρηση, διευκρινίζει τα εξής ως προς τη χρηματοδότηση των δανείων:

«Η Επιτροπή θα εφαρμόσει την αρχή του επενδυτή σε οικονομία αγοράς για να εκτιμήσει κατά πόσον το δάνειο συνήφθη με κανονικούς εμπορικούς όρους και κατά πόσο παρόμοια δάνεια θα μπορούσαν να εξασφαλισθούν από μια εμπορική τράπεζα. Όσον αφορά τους όρους παρομοίων δανείων, η Επιτροπή θα λάβει υπόψη ιδιαίτερα τόσο το επιτόκιο το οποίο ορίστηκε, όσο και την εξασφάλιση για την κάλυψη του δανείου. Η Επιτροπή θα εξετάσει κατά πόσο η εξασφάλιση που παρέχεται επαρκεί για την πλήρη εξόφληση του δανείου σε περίπτωση παράλειψης πληρωμής και τη χρηματοοικονομική κατάσταση της εταιρίας κατά τη στιγμή που συνάπτεται το δάνειο.

Το στοιχείο της ενίσχυσης ανέρχεται στη διαφορά μεταξύ του επιτοκίου το οποίο θα κατέβαλλε η αεροπορική εταιρία σύμφωνα με κανονικές συνθήκες αγοράς και του επιτοκίου που πράγματι καταβάλλει. Στην ακραία περίπτωση

κατά την οποία χορηγείται δάνειο χωρίς εξασφάλιση σε μια εταιρία, η οποία υπό κανονικές συνθήκες δεν θα ήταν σε θέση να επιτύχει χρηματοδότηση, τότε το δάνειο ισοδυναμεί προς επιχορήγηση και η Επιτροπή θα το αντιμετωπίσει ανάλογα» (σημείο 32 των κατευθυντήριων γραμμών).

Ιστορικό της διαφοράς

- 5 Η Vlaamse Luchttransportmaatschappij NV (στο εξής: VLM) είναι ιδιωτική αεροπορική εταιρία που εδρεύει στην Αμβέρσα (Βέλγιο). Η εταιρία αυτή ιδρύθηκε στις 21 Φεβρουαρίου 1992 και το αρχικό κεφάλαιό της ανερχόταν σε 10 εκατομμύρια βελγικά φράγκα (BFR). Στη συνέχεια το κεφάλαιό της αυξήθηκε επανειλημμένα και έφθασε τα 75 εκατ. BFR στο τέλος του 1993 και τα 100 εκατ. BFR κατά τη διάρκεια του 1994. Από το 1993 η εταιρία αυτή εκτελεί τακτικές πτήσεις μεταξύ Αμβέρσας και Λονδίνου (London City Airport) και μεταξύ Ρότερνταμ και Λονδίνου (London City Airport).
- 6 Η γραμμή Αμβέρσας-Λονδίνου εξυπηρετείται επίσης από τη Cityflyer Express Lid (στο εξής: Cityflyer ή προσφεύγουσα), η οποία χρησιμοποιεί στο Λονδίνο το αεροδρόμιο του Gatwick, και από τη Sabena, η οποία χρησιμοποιεί στο Λονδίνο το αεροδρόμιο του Heathrow.
- 7 Στα τέλη του 1993 η συνολική μηνιαία μεταφορική ικανότητα στη γραμμή αυτή έφθανε περίπου τους 22 000 έως 24 000 επιβάτες, ενώ ο συνολικός αριθμός μεταφερομένων επιβατών κυμαινόταν μεταξύ 9 000 και 10 000 μηνιαίως.
- 8 Στις 17 Δεκεμβρίου 1993 η Περιφέρεια της Φλάνδρας χορήγησε στη VLM, χωρίς προηγουμένως να αποστείλει καμία κοινοποίηση στην Επιτροπή, άτοκο δάνειο 20 εκατομμυρίων BFR, το οποίο θα αποπληρωνόταν με ετήσιες δόσεις 4 εκατ. BFR, καταβαλλόμενες από το δεύτερο έτος μετά τη χορήγησή του.

9 Η σύμβαση δανείου προβλέπει τα εξής:

«Artikel 1: Voorwerp

De begunstigde verbindt zich tot de verdere uitbouw en exploitatie van meerdere Europese vliegroutes.

Ter ondersteuning van deze activiteit verleent het Gewest de begunstigde een terugbetaalbaar renteloos voorschot.

[...]

Artikel 3: Voorwaarden

Voor de duur van het contract is voor de vervreemding of hypothekering van onroerend en roerend patrimonium en het handelsfonds van de zaak alsook voor de vervreemding van bepaalde activa van de begunstigde vooraf instemming nodig van het Gewest.

Bij wijziging van de aandeelhoudersstructuur is vooraf de instemming van het Gewest vereist.

Het kapitaal van de onderneming mag tijdens de duur van het contract niet worden verlaagd zonder voorafgaande toestemming van het Gewest.

Indien deze voorwaarden niet worden nageleefd, is de overeenkomst onmiddellijk opzegbaar en wordt het voorschot onmiddellijk opeisbaar.

[...]»

(«Άρθρο 1: Αντικείμενο

Ο δανειολήπτης αναλαμβάνει την υποχρέωση να συνεχίσει και να επεκτείνει την εκμετάλλευση αεροπορικών δρομολογίων μεταξύ διαφόρων ευρωπαϊκών πόλεων.

Προς ενίσχυση της δραστηριότητας αυτής η Περιφέρεια της Φλάνδρας χορηγεί στον δανειολήπτη άτοκο δάνειο.

[...]

Άρθρο 3: Όροι

Κατά τη διάρκεια ισχύος του δανείου απαιτείται η προηγούμενη συγκατάθεση της Περιφέρειας της Φλάνδρας για οποιαδήποτε μεταβίβαση ή υποθήκευση κινητών και ακινήτων αγαθών ή της ίδιας της επιχειρήσεως, καθώς και για τη μεταβίβαση ορισμένων στοιχείων του ενεργητικού της Vlaamse Luchttransportmaatschappij NV.

Η ίδια συγκατάθεση απαιτείται και για οποιαδήποτε μεταβολή στην κυριότητα των μετοχών.

Κατά τη διάρκεια ισχύος του δανείου δεν επιτρέπεται η μείωση του εταιρικού κεφαλαίου χωρίς τη συγκατάθεση της Περιφέρειας της Φλάνδρας.

Σε περίπτωση μη τηρήσεως των ανωτέρω όρων, η σύμβαση μπορεί να καταγγελθεί αμέσως, οπότε τα καταβληθέντα ποσά του δανείου καθίστανται αμέσως απαιτητά.

[...]»)

- 10 Κατόπιν καταγγελίας της Cityflyer, η Επιτροπή κίνησε στις 16 Νοεμβρίου 1994 τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης (ΕΕ 1994, C 359, σ. 2).
- 11 Παρατηρήσεις υπέβαλαν η προσφεύγουσα και η αεροπορική εταιρία British Airways, οι οποίες ζήτησαν από την Επιτροπή να αναγνωρίσει ότι το άτοκο δάνειο αποτελούσε ενίσχυση ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά.
- 12 Η Βελγική Κυβέρνηση υπέβαλε επίσης παρατηρήσεις στις 23 Ιανουαρίου 1995.
- 13 Κατόπιν της περατώσεως της διαδικασίας, η Επιτροπή εξέδωσε στις 26 Ιουλίου 1995 την απόφαση 95/466/ΕΚ, σχετικά με ενίσχυση που έχει χορηγήσει η Περιφέρεια της Φλάνδρας στη βελγική εταιρία Vlaamse Luchttransportmaatschappij NV (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση). Η απόφαση αυτή κοινοποιήθηκε στη Βελγική Κυβέρνηση στις 25 Σεπτεμβρίου 1995 και δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα στις 9 Νοεμβρίου 1995 (ΕΕ L 267, σ. 49).

- 14 Με την απόφαση αυτή η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το δάνειο που είχε χορηγήσει η Περιφέρεια της Φλάνδρας στη VLM ενείχε στοιχεία παράνομης κρατικής ενισχύσεως, διότι είχε χορηγηθεί στην εν λόγω επιχείρηση κατά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Η Επιτροπή έκρινε επίσης (άρθρο 1) ότι τα στοιχεία αυτά ήταν ασυμβίβαστα με την κοινή αγορά υπό την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης και του άρθρου 61 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (στο εξής: Συμφωνία για τον ΕΟΧ). Κατόπιν αυτού, η Επιτροπή κάλεσε το Βέλγιο να επιβάλει την καταβολή τόκων επί του δανείου με επιτόκιο 9,3 % (άρθρο 2) και να απαιτήσει την επιστροφή της ενισχύσεως που αντιστοιχεί στον τόκο που προκύπτει από την εφαρμογή του ίδιου επιτοκίου επί του ποσού του δανείου από την ημερομηνία χορηγήσεως του δανείου αυτού (άρθρο 3). Το επιτόκιο αυτό του 9,3 % αποτελεί το άθροισμα του βασικού επιτοκίου που ίσχυε το 1994 για το δημόσιο χρέος του Βελγίου και που ανερχόταν σε 7,3 % και ενός συντελεστή κινδύνου, ύψους 2 % (τελευταία παράγραφος του μέρους V της προσβαλλόμενης απόφασης).
- 15 Στην έκτη παράγραφο του μέρους V της προσβαλλόμενης απόφασης η καθής ανέφερε ότι «δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πρόκειται για ενίσχυση, στο μέτρο που κανείς ιδιώτης επενδυτής ή τράπεζα δεν θα χορηγούσε με κριτήρια ελεύθερης αγοράς άτοκο δάνειο σε επιχείρηση, στην οποία δεν συμμετέχει και η οποία άρχισε να αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες μέσα σε λιγότερο από δύο έτη από την ίδρυσή της. Οι ισολογισμοί της VLM και τα αποτελέσματα χρήσεως δείχνουν ότι η εταιρία είχε λειτουργικές ζημιές ύψους 13 εκατομμυρίων BFR το 1993, που ήταν το πρώτο έτος πλήρους λειτουργίας της. Η καθαρή ζημία ανήλθε σε 11,52 εκατομμύρια BFR κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους και αντιστοιχεί σε 15 % του εταιρικού κεφαλαίου».
- 16 Η έβδομη παράγραφος του μέρους V της προσβαλλόμενης απόφασης έχει ως εξής: «Όσον αφορά το ύψος της ενισχύσεως, η Επιτροπή, στην ανακοίνωσή της για την εφαρμογή των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης ΕΚ και του άρθρου 61 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ στις κρατικές ενισχύσεις στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών "Θεωρεί ότι το στοιχείο της ενισχύσεως ανέρχεται στη διαφορά μεταξύ του επιτοκίου, το οποίο η αεροπορική εταιρία θα κατέβαλλε υπό κανονικές συνθήκες ελεύθερης αγοράς, και του τόκου τον οποίο πράγματι καταβάλλει. Στην ακραία περίπτωση, όπου χορηγείται δάνειο χωρίς εξασφάλιση σε μια εταιρία, η οποία, υπό κανονικές συνθήκες, δεν θα ήταν σε θέση να πετύχει χρηματοδότηση, το δάνειο ισοδυναμεί προς επιχορήγηση και η Επιτροπή θα το αντιμετωπίσει ανάλογα". Εν προκειμένω το γεγονός ότι το 1993, που ήταν και το πρώτο έτος λειτουργίας της, η VLM είχε ζημιές που συνολικά κρινόμενες ήταν μάλλον μέτριες είναι συνηθισμένο

φαινόμενο στον τομέα των αερομεταφορών, λόγω των ιδιαιτεροτήτων που ο τομέας αυτός παρουσιάζει. Συνεπώς, οι ζημίες της VLM δεν αποτελούσαν, στις αρχές του 1994, εμπόδιο στην πρόσβαση στη χρηματαγορά, ιδίως μάλιστα αν ληφθεί υπόψη ότι το 1993 ήταν χρονιά ιδιαίτερα δύσκολη για την πολιτική αεροπορία και ότι για το 1994 προβλεπόταν γενική βελτίωση της συγκυρίας. Πράγματι, οι ζημίες της VLM ανήλθαν σε 8,6 εκατομμύρια BFR το 1994, ενώ οι δραστηριότητές της παρουσίασαν συνεχή ανάπτυξη. Εξάλλου, ο δανειστής διαθέτει εγγύηση, η οποία καλύπτει τις απαιτήσεις του, δεδομένου ότι, σε αντάλλαγμα, η Περιφέρεια της Φλάνδρας απέκτησε δικαίωμα συμμετοχής στη διαχείριση της επιχειρήσεως, στον βαθμό που απαιτείται η συναίνεσή της πριν από κάθε μείωση ή υποθήκευση περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας και πριν από κάθε μείωση του εταιρικού κεφαλαίου ή μεταβολή στη διάρθρωση των μετοχών. Πρέπει να σημειωθεί ότι στα τέλη του 1993 η VLM διέθετε ακίνητη περιουσία ύψους 7,3 εκατομμυρίων BFR και στοιχεία ενεργητικού ύψους 16 εκατομμυρίων BFR. Εξάλλου, κατά τη διάρκεια του 1994 το εταιρικό κεφάλαιο αυξήθηκε εκ νέου κατά 25 εκατομμύρια BFR για να φθάσει σήμερα σε ύψος 100 εκατομμυρίων BFR. Από τα άρθρα 6 και 7 της συμβάσεως του δανείου προκύπτει ότι αφενός η συναλλαγή δύναται να ακυρωθεί αμέσως, σε περίπτωση που η VLM δεν τηρεί τις διατάξεις και τους όρους της συμβάσεως, και αφετέρου η VLM υπόκειται, κατά τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως, στον έλεγχο των υπηρεσιών του Υπουργείου Οικονομικών της Περιφέρειας της Φλάνδρας καθώς και της φλαμανδικής επιτροπής που επιβλέπει τη διαχείριση των επιχειρήσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή κρίνει ότι το ύψος της ενισχύσεως ισούται με τον τόκο, τον οποίο η εταιρεία θα επλήρωνε υπό κανονικές συνθήκες ελεύθερης αγοράς.»

- 17 Στην επόμενη παράγραφο η καθής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, αν ληφθούν υπόψη οι συμβατικές αυτές ρήτρες, η VLM μπορούσε να δανειστεί, υπό κανονικές συνθήκες αγοράς, το εν λόγω ποσό με επιτόκιο 9,3 %.

Διαδικασία και αιτήματα

- 18 Η προσφεύγουσα κατέθεσε το δικόγραφο της προσφυγής στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου την 1η Φεβρουαρίου 1996.

- 19 Στις 15 Ιουλίου 1996 η VLM υπέβαλε αίτηση παρεμβάσεως, από την οποία παραιτήθηκε στις 29 Οκτωβρίου 1996.
- 20 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (πέμπτο πενταμελές τμήμα) προχώρησε στην έναρξη της προφορικής διαδικασίας. Οι διάδικοι αγόρευαν και απάντησαν στις προφορικές ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 25ης Σεπτεμβρίου 1997.
- 21 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο:
- να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση,
 - να καταδικάσει την καθής στα δικαστικά έξοδα.
- 22 Με το υπόμνημα απαντήσεως και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση η προσφεύγουσα ζήτησε επίσης από το Πρωτοδικείο να διατάξει την προσκόμιση ορισμένων εγγράφων (βλ. κατωτέρω σκέψεις 98 έως 100).
- 23 Η καθής ζητεί από το Πρωτοδικείο:
- να απορρίψει την προσφυγή ως απαράδεκτη,
 - επικουρικώς, να απορρίψει την προσφυγή ως αβάσιμη,
 - να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

- 24 Με το υπόμνημα ανταπαντήσεως η καθής ζητεί επίσης να κριθούν απαράδεκτα ορισμένα στοιχεία που εκθέτει η προσφεύγουσα με το υπόμνημα απαντήσεως (βλ. κατωτέρω σκέψεις 36 έως 38).

Επί του παραδεκτού

Επί του παραδεκτού της προσφυγής

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

- 25 Με το υπόμνημα αντικρούσεως η καθής προβάλλει ένσταση απαραδέκτου, λόγω του ότι η προσφεύγουσα δεν έχει έννομο συμφέρον για την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης.
- 26 Η ακύρωση ζητείται κατά το μέτρο κατά το οποίο χαρακτηρίστηκε ως ενίσχυση ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, το ποσό που αντιστοιχεί στους τόκους που θα είχε καταβάλει η VLM υπό κανονικές συνθήκες αγοράς, ενώ, κατά την προσφεύγουσα, τέτοια ασυμβίβαστη ενίσχυση συνιστά το ποσό του δανείου. Κατά την καθής, η ακύρωση αυτή, συνέπεια της οποίας θα ήταν η έκδοση νέας αποφάσεως, με την οποία θα υποχρεωνόταν η VLM να αποδώσει ολόκληρο το ποσό του δανείου, θα είχε ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της οικονομικής καταστάσεως της VLM. Πράγματι, για τον πριν από την κοινοποίηση της προσβαλλόμενης αποφάσεως χρόνο, η VLM θα έπρεπε να καταβάλει το επιτόκιο αναφοράς που ίσχυε για το Βέλγιο (ανακοίνωση της Επιτροπής περί των καθεστώτων περιφερειακών ενισχύσεων, ΟJ 1979, C 31, σ. 9, σημείο 14). Το επιτόκιο αυτό όμως (8,34 %) είναι χαμηλότερο από το επιτόκιο που προβλέπεται στην προσβαλλόμενη απόφαση (9,3 %). Επί πλέον, επειδή τα επιτόκια έχουν έκτοτε μειωθεί, η VLM θα μπορούσε να συνάψει δάνειο με ευνοϊκότερο επιτόκιο απ' ό,τι της επιβλήθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση. Ο κρίσιμος για τον προσδιορισμό του επιτοκίου αυτού χρόνος είναι ο χρόνος εκδόσεως της προσβαλλόμενης απόφασης. Αν αντίθετα ληφθεί ως σημείο αναφοράς ο χρόνος κατά τον οποίο η Επιτροπή θα λάβει ενδεχομένως νέα απόφαση κατόπιν της ακυρώσεως, η έλλειψη εννόμου συμφέροντος της προσφεύγουσας θα είναι ακόμη προφανέστερη, λόγω νέας μειώσεως των επιτοκίων.

27 Όταν αποτέλεσμα της ακυρώσεως είναι η βελτίωση της θέσεως του αποδέκτη της ενισχύσεως, οι ανταγωνιστές του, έστω και αν η επίμαχη πράξη τούς αφορά άμεσα και ατομικά, δεν έχουν έννομο συμφέρον να ζητήσουν την ακύρωση, οπότε η προσφυγή πρέπει να απορρίπτεται ως απαράδεκτη (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14ης Δεκεμβρίου 1962, 5/62 έως 11/62, 13/62, 14/62 και 15/62, San Michele κ.λπ. κατά Ανωτάτης Αρχής, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 825, της 16ης Δεκεμβρίου 1963, 14/63, Forges de Clabecq κατά Ανωτάτης Αρχής, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 1015, της 1ης Ιουλίου 1976, 58/75, Sergy κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1976, σ. 419, σκέψη 5, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 16ης Δεκεμβρίου 1993, T-58/92, Moat κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. II-1443, σκέψη 32).

28 Η προσφεύγουσα αντιτάσσει ότι το έννομο συμφέρον της αποδεικνύεται από το γεγονός ότι η προσβαλλόμενη απόφαση την αφορά άμεσα και ατομικά. Στην παρούσα υπόθεση η προσφεύγουσα βρίσκεται στην ίδια ακριβώς κατάσταση με τις προσφεύγουσες στην υπόθεση 169/84, Colaf κ.λπ. κατά Επιτροπής (απόφαση του Δικαστηρίου της 28ης Ιανουαρίου 1986, Συλλογή 1986, σ. 391, σκέψη 25· βλ. επίσης απόφαση του Πρωτοδικείου της 5ης Ιουνίου 1996, T-398/94, Kahn Scheervaart κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-477, σκέψεις 37 και 42).

29 Η επιχειρηματολογία της καθής λαμβάνει ως δεδομένο, κατά την προσφεύγουσα, ότι η VLM είναι σε θέση να εξεύρει χρηματοδότη και αγνοεί την άποψη της προσφεύγουσας ότι η VLM δεν ήταν σε θέση, όταν της χορηγήθηκε το επίμαχο δάνειο, να τύχει τέτοιας χρηματοδοτήσεως χωρίς την παροχή ασφάλειας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

30 Το παραδεκτό προσφυγής ακυρώσεως πρέπει να εκτιμάται ενόψει του εννόμου συμφέροντος του προσφεύγοντος κατά τον χρόνο καταθέσεως της προσφυγής (βλ. συναφώς τις προπαρατεθείσες στη σκέψη 27 αποφάσεις Forges de Clabecq κατά Ανωτάτης Αρχής, σ. 748, και Moat κατά Επιτροπής, σκέψη 32). Το συμφέρον αυτό δεν μπορεί να αξιολογείται σε συνάρτηση με ένα μελλοντικό και υποθετικό γεγονός (βλ. συναφώς την απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Ιανουαρίου 1987, 204/85, Στρογγύλη κατά Ελεγκτικού Συνεδρίου, Συλλογή 1987, σ. 389, σκέψη 11).

- 31 Η άποψη της καθής στηρίζεται στο διπλό ενδεχόμενο αφενός ακυρώσεως της προσβαλλόμενης απόφασης για τους λόγους που παραθέτει η προσφεύγουσα και, αφετέρου, νέας χρηματοδοτήσεως της VLM από πιστωτικό ίδρυμα. Η καθής θεωρεί ότι η προσφεύγουσα δεν έχει έννομο συμφέρον, διότι η χρηματοοικονομική κατάσταση της VLM θα βελτιωνόταν στην περίπτωση αυτή, λόγω της μείωσης των επιτοκίων. Ως σημείο αναφοράς για την εκτίμηση του ύψους των επιτοκίων πρέπει να ληφθεί ο χρόνος εκδόσεως της προσβαλλόμενης απόφασης.
- 32 Εν προκειμένω η προσφεύγουσα έχει θεμιτό, γεγεννημένο και ενεστώς συμφέρον να επιτύχει την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης για τους λόγους που επικαλέστηκε. Ακόμη και αν υποθεθεί ότι η καθής υποχρεούται να εκδώσει απόφαση που να έχει το περιεχόμενο που επιθυμεί η προσφεύγουσα, η δυνατότητα της VLM να χρηματοδοτηθεί υπό καλύτερους όρους από αυτούς που επιβάλλει η προσβαλλόμενη απόφαση στηρίζεται σε εικασίες και μόνον και δεν μπορεί επομένως να χρησιμεύσει ως κριτήριο εκτιμήσεως του παραδεκτού της προσφυγής.
- 33 Επί πλέον, ακόμη και αν υποθεθεί ότι η VLM μπορεί, λόγω της μείωσης των επιτοκίων, να συνάψει σήμερα δάνειο με επιτόκιο μικρότερο από το επιτόκιο 9,3 %, το οποίο προβλέπεται στην προσβαλλόμενη απόφαση, η δυνατότητα αυτή υφίσταται ανεξαρτήτως του ενδεχομένου ακυρώσεως της εν λόγω αποφάσεως. Θα ήταν δηλαδή εξαιρετικά απίθανο να μην επιτρέψει η Περιφέρεια της Φλάνδρας στη VLM να αποδώσει το ποσό του δανείου πριν από τον συμφωνηθέντα χρόνο αποδόσεως, αν έτσι δινόταν στη VLM η δυνατότητα να επιτύχει τη σύναψη δανείου με πιστωτικό ίδρυμα υπό καλύτερους όρους.
- 34 Δεδομένου ότι η προσβαλλόμενη απόφαση μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ανταγωνιστικότητα της προσφεύγουσας, η προσφεύγουσα έχει έννομο συμφέρον.
- 35 Κατά συνέπεια, η ένσταση απαραδέκτου της προσφυγής πρέπει να απορριφθεί.

Επί του παραδεκτού ορισμένων στοιχείων που προβλήθηκαν με το υπόμνημα απαντήσεως

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

- 36 Η καθής προβάλλει επίσης ένσταση απαραδέκτου κατά ορισμένων στοιχείων που προβλήθηκαν από την προσφεύγουσα με το υπόμνημα απαντήσεως. Πρώτον, τα στοιχεία αυτά δεν προβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας (απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, C-278/92, C-279/92, και C-280/92, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-4103, σκέψη 31). Δεύτερον, τα στοιχεία αυτά είτε προβλήθηκαν καθυστερημένα είτε είναι άσχετα προς το ζήτημα της νομιμότητας της προσβαλλόμενης απόφασης.
- 37 Η ένσταση απαραδέκτου προβάλλεται κατά των ισχυρισμών της προσφεύγουσας που αφορούν, πρώτον, το χρονικό διάστημα που χρειάστηκαν οι βελγικές αρχές για να προσκομίσουν, όπως τους είχε ζητηθεί από την Επιτροπή, αντίγραφο της επίμαχης συμβάσεως δανείου και, δεύτερον, τον εκ μέρους των βελγικών αρχών χαρακτηρισμό του εν λόγω δανείου ως επενδύσεως. Το πρώτο ζήτημα είναι, κατά την καθής, άσχετο με τους λόγους ακυρώσεως που έχουν προβληθεί με την παρούσα προσφυγή. Το δεύτερο ζήτημα δεν είναι ασυμβίβαστο με την εκ μέρους της Επιτροπής εκτίμηση του στοιχείου ενισχύσεως που ενέχει η συναλλαγή.
- 38 Η ένσταση απαραδέκτου αφορά επίσης το αίτημα επιβεβαιώσεως του γεγονότος ότι η πρώτη δόση του δανείου αποδόθηκε όπως προβλεπόταν από τη σύμβαση. Το αίτημα αυτό θέτει, κατά την καθής, ορισμένα ζητήματα σχετικά με γεγονότα μεταγενέστερα της προσβαλλόμενης απόφασης και δεν έχει σχέση με την εκτίμηση του κύρους της.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 39 Όσον αφορά κατ' αρχάς το επιχείρημα ότι τα εν λόγω στοιχεία είναι απαραδέκτα, επειδή δεν προβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, επιβάλλεται να υπενθυμιστεί ότι, στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων,

καμία διάταξη δεν εξαρτά το δικαίωμα προσώπου το οποίο αφορά άμεσα και ατομικά πράξη απευθυνθείσα σε τρίτον να προσβάλει την πράξη αυτή από την προϋπόθεση της εκ μέρους του προβολής, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, του συνόλου των αιτιάσεων που διατυπώνονται στην προσφυγή. Εφόσον δεν υφίσταται παρόμοια διάταξη, το δικαίωμα του προσώπου αυτού προς άσκηση της προσφυγής δεν μπορεί να περιοριστεί με μόνη αιτιολογία ότι το εν λόγω πρόσωπο, ενώ είχε τη δυνατότητα, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, να υποβάλει παρατηρήσεις επί εκτιμήσεως ανακρινόμενων κατά την έναρξη της διαδικασίας του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης και περιληφθείσας στην προσβαλλόμενη απόφαση, δεν το έπραξε (απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Δεκεμβρίου 1996, T-380/94, AIUFFASS και AKT κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-2169, σκέψη 64).

- 40 Τα άλλα επιχειρήματα που ανέπτυξε η καθής δεν ασκούν επιρροή εν προκειμένω. Πράγματι, η προσφεύγουσα, επιδιώκοντας την ενδελεχή εξέταση της υποθέσεως από το Πρωτοδικείο, υπέβαλε τα επίμαχα στοιχεία όταν εξέθεσε το ιστορικό της διαφοράς, χωρίς να μεταβάλλει τα αιτήματά της και χωρίς να προσβάλει κανένα νέο ισχυρισμό.
- 41 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να απορριφθεί η ένσταση απαραδέκτου που προβλήθηκε κατά των στοιχείων που απαριθμούνται ανωτέρω στις σκέψεις 37 και 38 και τα οποία υπέβαλε η προσφεύγουσα με το υπόμνημα απαντήσεως.

Επί της ουσίας

- 42 Προς στήριξη της προσφυγής, η προσφεύγουσα προβάλλει τρεις λόγους ακυρώσεως:

— παράβαση του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης,

— παραβίαση της κατά το άρθρο 190 της Συνθήκης υποχρεώσεως αιτιολογήσεως,

— πρόδηλα σφάλματα εκτιμήσεως.

Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, που βασίζεται στον ισχυρισμό περί παραβάσεως του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

- 43 Κατά την προσφεύγουσα, η καθής παρέβη το άρθρο 92 της Συνθήκης, καθόσον χαρακτήρισε ως ενίσχυση ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά το ποσό μόνο που αντιστοιχούσε στους τόκους που θα είχε καταβάλει η VLM υπό κανονικές συνθήκες αγοράς και όχι το ποσό του δανείου.
- 44 Κατά την προσφεύγουσα, το Δικαστήριο έχει δεχθεί την αρχή ότι ως στοιχείο αναφοράς λαμβάνεται η συμπεριφορά που θα επιδείκνυε κανονικά ένας ιδιώτης επενδυτής σε σχέση με την ίδια πράξη (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 10ης Ιουλίου 1986, 234/84, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1986, σ. 2263, σκέψη 14, και 40/85, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1986, σ. 2321, σκέψη 13, της 21ης Μαρτίου 1990, C-142/87, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-959, σκέψη 26, και της 3ης Οκτωβρίου 1991, C-261/89, Ιταλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. I-4437, σκέψη 8).
- 45 Η αρχή αυτή εφαρμόζεται κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για συμμετοχή στο κεφάλαιο εταιρίας ή για δάνειο (απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Νοεμβρίου 1984, 323/82, Intermills κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 3809, σκέψη 31, και προπαρατεθείσα στην προηγούμενη σκέψη απόφαση της 10ης Ιουλίου 1986, 40/85, Βέλγιο κατά Επιτροπής). Η αντίθετη λύση θα είχε ως αποτέλεσμα, κατά την προσφεύγουσα, να ωθήσει τα κράτη μέλη να χρηματοδοτούν παράνομα ορισμένες επιχειρήσεις χορηγώντας τους δάνεια αντί να εισφέρουν κεφάλαια.
- 46 Σύμφωνα με την αρχή αυτή, όταν πρόκειται για χορήγηση δανείου, τίθεται το ζήτημα αν ένας ιδιώτης επενδυτής θα είχε χορηγήσει το δάνειο υπό τους όρους υπό τους οποίους πράγματι χορηγήθηκε. Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, το ποσό του δανείου πρέπει να χαρακτηρίζεται ως ενίσχυση.

- 47 Κατά την προσφεύγουσα, η καθής προέβη σε εσφαλμένη εφαρμογή του κριτηρίου της κανονικής συμπεριφοράς του ιδιώτη επενδυτή σε σχέση με την ίδια συναλλαγή, όταν εξέτασε αν το επίδικο δάνειο αποτελούσε κρατική ενίσχυση. Η καθής δηλαδή, αντί να θέσει το ζήτημα αν ο επενδυτής αυτός θα είχε χορηγήσει το δάνειο αυτό με τους όρους υπό τους οποίους χορηγήθηκε πράγματι, εξέτασε κατά πόσον το δάνειο θα είχε χορηγηθεί σε περίπτωση που το επιτόκιο ανερχόταν σε 9,3 %. Αφού κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο επενδυτής θα είχε χορηγήσει το επίμαχο δάνειο με αυτό το επιτόκιο, η καθής συνήγαγε το εσφαλμένο συμπέρασμα ότι η ενίσχυση συνίστατο μόνο στους μη καταβληθέντες τόκους.
- 48 Η ερμηνεία της καθής έχει ως συνέπεια, κατά την προσφεύγουσα, τη διαφορετική, άρα παράνομη, εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης ανάλογα με το αν η ενίσχυση έχει χορηγηθεί υπό μορφή δανείου ή συμμετοχής στο εταιρικό κεφάλαιο (βλ. απόφαση 94/662/EΚ της Επιτροπής, της 27ης Ιουλίου 1994, σχετικά με τη συμμετοχή της CDC-Participations σε ομολογιακά δάνεια που εξέδωσε η Air France, ΕΕ L 258, σ. 26).
- 49 Η καθής ζητεί την απόρριψη αυτού του λόγου ακυρώσεως. Η καθής απορρίπτει το προτεινόμενο από την προσφεύγουσα κριτήριο, διότι με το κριτήριο αυτό δεν λαμβάνεται υπόψη το μέγεθος των στρεβλώσεων που προξενεί το μέτρο ενισχύσεως.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 50 Σκοπός του άρθρου 92 της Συνθήκης είναι η εξασφάλιση ανόθευτου ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς (άρθρο 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης). Η απαγόρευση του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης αφορά τις κρατικές ενισχύσεις που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές.
- 51 Προκειμένου να εξακριβωθεί αν ένα κρατικό μέτρο συνιστά ενίσχυση που νοθεύει ή απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό και επηρεάζει τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές, υπό την έννοια της ανωτέρω διατάξεως, ενδεί-

κνυται η εφαρμογή του αναφερόμενου στην προσβαλλόμενη απόφαση κριτηρίου, το οποίο βασίζεται στις δυνατότητες της επιχειρήσεως να εξασφαλίσει τα επίμαχα ποσά στην κεφαλαιαγορά (προπαρατεθείσα στη σκέψη 44 απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Μαρτίου 1990, Βέλγιο κατά Επιτροπής, σκέψη 26). Συγκεκριμένα, ενδείκνυται να τεθεί το ερώτημα κατά πόσον ένας ιδιώτης επενδυτής θα είχε προβεί στην επίμαχη πράξη υπό τους ίδιους όρους και, σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, να εξεταστεί το ζήτημα των όρων υπό τους οποίους θα είχε προβεί στην πράξη αυτή.

52. Εν προκειμένω η καθής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η VLM μπορούσε να επιτύχει στην κεφαλαιαγορά, κατά τον χρόνο χορηγήσεως του επίμαχου δανείου, δάνειο 20 εκατ. ΒFR με επιτόκιο 9,3 % (τελευταία παράγραφος του μέρους V της προσβαλλόμενης απόφασης). Το συμπέρασμα αυτό σημαίνει ότι το επίμαχο δάνειο παύει να νοθεύει ή να απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό και να επηρεάζει τις μεταξύ κρατών συναλλαγές, εφόσον καθίσταται τοκοφόρο με το επιτόκιο αυτό.
53. Αν υποτεθεί ότι η ανωτέρω εκτίμηση είναι βάσιμη, πράγμα όμως που αποτελεί ζήτημα που θα εξεταστεί κατωτέρω στις σκέψεις 85 και 88 έως 91 στο πλαίσιο του τρίτου λόγου ακυρώσεως, τότε το επίμαχο δάνειο, εφόσον αποφέρει τόκους με το επιτόκιο αυτό, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Κατά συνέπεια, ορθώς η καθής θεώρησε ότι ως ενίσχυση υπό την έννοια της ανωτέρω διατάξεως έπρεπε να χαρακτηριστεί μόνο η διαφορά μεταξύ των τόκων που θα είχαν καταβληθεί, αν ίσχυε το εν λόγω επιτόκιο, και των τόκων που πράγματι καταβλήθηκαν.
54. Η εφαρμογή του κριτηρίου του ιδιώτη επενδυτή, όπως ορίστηκε ανωτέρω, δίδει επίσης τη δυνατότητα στην Επιτροπή να καθορίζει τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν, δυνάμει του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, για την εξάλειψη των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού που έχει διαπιστώσει και για την επαναφορά των πραγμάτων στην κατάσταση που επικρατούσε πριν από την καταβολή της παράνομης ενισχύσεως (βλ. συναφώς απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Ιουνίου 1995, T-459/93, Siemens κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1675, σκέψεις 96 έως 102), ενώ πρέπει να τηρείται και ο κανόνας της αναλογικότητας. Μολονότι κατ' αρχήν δεν πρέπει να γίνεται διάκριση ανάλογα με το αν η ενίσχυση έχει χορηγηθεί υπό μορφή δανείου ή υπό

μορφή συμμετοχής στο κεφάλαιο (προπαρατεθείσα στη σκέψη 45 απόφαση Intermills κατά Επιτροπής, σκέψη 31), η ενιαία εφαρμογή του κριτηρίου του ιδιώτη επενδυτή σε αμφοτερές τις περιπτώσεις μπορεί εντούτοις, αν ληφθεί υπόψη ο κανόνας περί αναλογικότητας, να επιβάλλει τη λήψη διαφορετικών μέτρων για την εξάλειψη των διαπιστωθεισών στρεβλώσεων του ανταγωνισμού και για την επαναφορά των πραγμάτων στην κατάσταση που επικρατούσε πριν από την καταβολή της παράνομης ενισχύσεως.

- 55 Ο κανόνας περί αναλογικότητας απαιτεί τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για τη διασφάλιση ενός συστήματος υγιούς ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς, τα οποία να επηρεάζουν κατά το δυνατόν ελάχιστα την αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητας (άρθρο 2 της Συνθήκης). Η άποψη όμως της προσφεύγουσας θα είχε ως αποτέλεσμα την παράβαση του κανόνα αυτού.
- 56 Δεδομένου ότι, σε περίπτωση εισφοράς κεφαλαίου, το ποσό της εισφοράς μεταβιβάζεται οριστικά, ενώ το ποσό του δανείου, του οποίου προβλέπεται η απόδοση, τίθεται προσωρινά μόνο στη διάθεση της επιχειρήσεως, ο κανόνας περί αναλογικότητας απαιτεί κατ' αρχήν τη λήψη διαφορετικών μέτρων στη μία περίπτωση απ' ό,τι στην άλλη. Όταν πρόκειται για συμμετοχή στο κεφάλαιο, η Επιτροπή μπορεί να θεωρήσει ότι η εξάλειψη του παρασχεθέντος πλεονεκτήματος απαιτεί την επιστροφή της εισφοράς κεφαλαίου. Όταν αντίθετα πρόκειται για δάνειο, αν το πλεονέκτημα από άποψη ανταγωνισμού συνίσταται στο χορηγηθέν προτιμησιακό επιτόκιο και όχι στην ίδια την αξία των κεφαλαίων που τέθηκαν στη διάθεση της επιχειρήσεως, η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα, αντί να επιβάλει αυτομάτως την απόδοση του δανεισθέντος ποσού, να επιβάλει την εφαρμογή του επιτοκίου που θα είχε συμφωνηθεί υπό κανονικές συνθήκες αγοράς και την επιστροφή της διαφοράς μεταξύ των τόκων που θα είχαν καταβληθεί υπό τέτοιες συνθήκες και των τόκων που καταβλήθηκαν πράγματι βάσει του χορηγηθέντος προτιμησιακού επιτοκίου.
- 57 Κατά τα λοιπά, η ανάλυση της προσφεύγουσας έχει τελικά ως αποτέλεσμα να καθιστά άχρηστη τη διάκριση στην οποία προβαίνουν οι κατευθυντήριες γραμμές μεταξύ των συνήθων περιπτώσεων, στις οποίες η ενίσχυση πρέπει να θεωρηθεί ότι ισούται με αυτή τη διαφορά τόκων, και των εξαιρετικών περιπτώσεων, στις οποίες η ενίσχυση ισούται με το ποσό του δανείου. Συνεπώς, η ανάλυση αυτή τελικά θέτει στην πραγματικότητα ζήτημα κύρους των κατευθυντήριων γραμμών. Συναφώς επιβάλλεται να υπενθυμιστεί ότι η Επιτροπή μπορεί να επιβάλει στον εαυτό της ορισμένες γενικές κατευθυντήριες γραμμές για την άσκηση των εξουσιών εκτιμήσεως που έχει, εκδίδοντας πράξεις όπως οι κατευθυντήριες γραμμές εν προκειμένω, εφόσον οι πράξεις αυτές περιέ-

χουν ενδεικτικούς κανόνες για τη γραμμή πλεύσεως της Επιτροπής και εφόσον δεν αποκλίνουν από τις διατάξεις της Συνθήκης (απόφαση του Δικαστηρίου της 24ης Μαρτίου 1993, C-313/90, CIRFS κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. I-1125, σκέψεις 34 και 36, απόφαση ΑΙΟΥΦΑΣΣ και ΑΚΤ κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 39, σκέψη 57, καθώς και απόφαση του Πρωτοδικείου της 5ης Νοεμβρίου 1997, T-149/95, Ducros κατά Επιτροπής, που δεν έχει δημοσιευθεί ακόμα στη Συλλογή, σκέψη 61). Η προσφεύγουσα όμως δεν απέδειξε ότι οι κατευθυντήριες γραμμές αποκλίνουν από τη Συνθήκη.

58 Κατά συνέπεια, ο λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δεύτερου λόγου ακυρώσεως, που βασίζεται στον ισχυρισμό περί παραβίασεως της κατά το άρθρο 190 της Συνθήκης υποχρέωσης αιτιολογήσεως

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

59 Κατά την προσφεύγουσα, η αιτιολογία της προσβαλλόμενης απόφασης είναι συγκεχυμένη, ασαφής και διφορούμενη, στηρίζεται σε σφάλματα και δεν περιέχει επαρκείς απαντήσεις στα επιχειρήματα που ανέπτυξε η προσφεύγουσα κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας.

60 Επί πλέον, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι κακώς η καθής δεν της έδωσε τη δυνατότητα να αναπτύξει την άποψή της επί των εξηγήσεων που έδωσαν οι βελγικές αρχές με σκοπό να ανασκευάσουν την επιχειρηματολογία της. Η καθής παρέβη την υποχρέωσή της να αντιπαραθέσει τα επιχειρήματά της προς τα επιχειρήματα του καταγγέλλοντος, πράγμα που σημαίνει ότι η αιτιολογία δεν ανταποκρίνεται στα κριτήρια που έθεσε το Πρωτοδικείο με την απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 1995, T-95/94, Sytraval και Brink's France κατά Επιτροπής (Συλλογή 1995, σ. II-2651).

61 Κατά την προσφεύγουσα, οι υποχρεώσεις αιτιολογήσεως είναι αυξημένες όταν, όπως εν προκειμένω, ο καταγγέλλων δεν είναι ο ίδιος ο αποδέκτης των αποφάσεων που εκδίδονται σε διαδικασίες περί κρατικών ενισχύσεων.

- 62 Τέλος, ο κοινοτικός δικαστής ασκεί τον δικαστικό έλεγχο όχι μόνο προς το συμφέρον του προσφεύγοντος, αλλά και προς το συμφέρον της Κοινότητας. Η δε Κοινότητα έχει συμφέρον να μη στηρίζει η Επιτροπή τις αποφάσεις της περί κρατικών ενισχύσεων σε εσφαλμένα στοιχεία και να μη διαπράττει σφάλματα εκτιμήσεως. Κατά την προσφεύγουσα, η υποχρέωση διαβουλεύσεως με τον καταγγέλλοντα υπό ορισμένες περιστάσεις εξυπηρετεί ακριβώς τη μείωση του κινδύνου αυτού.
- 63 Η καθής ζητεί την απόρριψη του λόγου ακυρώσεως αυτού. Φρονεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση ανταποκρίνεται προς τις προϋποθέσεις του άρθρου 190 της Συνθήκης και τονίζει ότι η διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ουδόλως επιβάλλει στην Επιτροπή την υποχρέωση να συζητήσει με τους ενδιαφερόμενους τρίτους τα στοιχεία που έχουν παράσχει οι εθνικές αρχές ή να τους παράσχει αντίγραφα των εγγράφων που έχει συλλέξει κατά τη διάρκεια της έρευνας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 64 Κατά πάγια νομολογία, από την κατά το άρθρο 190 της Συνθήκης αιτιολογία πρέπει να προκύπτει κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο η συλλογιστική της κοινοτικής αρχής που έχει εκδώσει την προσβαλλόμενη πράξη, ώστε οι μεν ενδιαφερόμενοι να γνωρίζουν τους λόγους για τους οποίους θεσπίστηκε το μέτρο, προκειμένου να προσταπίσουν τα δικαιώματά τους, ο δε κοινοτικός δικαστής να μπορεί να ασκήσει τον έλεγχό του (βλ. αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1995, T-471/93, *Tiercé Ladbroke* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-2537, σκέψη 29, καθώς και την παρατιθέμενη στην εν λόγω απόφαση νομολογία, και της 24ης Απριλίου 1996, T-551/93, T-213/94, T-232/94, T-233/94, T-234/94, *Industrias Pesqueras Campos* κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-247, σκέψη 140, καθώς και την παρατιθέμενη στην τελευταία αυτή απόφαση νομολογία).
- 65 Η αιτιολογία πάντως δεν απαιτείται να εξειδικεύει όλα τα έχοντα σχέση με την υπόθεση πραγματικά και νομικά στοιχεία, καθόσον το ζήτημα αν η αιτιολογία μιας πράξεως ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του άρθρου 190 της Συνθήκης πρέπει να εκτιμάται όχι μόνο βάσει του γράμματός της, αλλά και των συμφραζομένων καθώς και του συνόλου των κανόνων δικαίου που διέπουν το σχετικό θέμα (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 29ης Φεβρουαρίου 1996, C-56/93, *Βέλγιο* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-723, σκέψη 86, και

της 15ης Μαΐου 1997, C-278/95 P, Siemens κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-2507, σκέψη 17, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 22ας Οκτωβρίου 1996, T-266/94, Skibsværftisforeningen κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-1399, σκέψη 230). Η Επιτροπή, στο πλαίσιο της αιτιολογήσεως των αποφάσεών της, δεν υποχρεούται να λαμβάνει θέση επί όλων των επιχειρημάτων που έχουν αναπτύξει οι ενδιαφερόμενοι ενώπιόν της. Αρκεί να εκθέτει τα πραγματικά περιστατικά και τις νομικές εκτιμήσεις που έχουν αποφασιστική σημασία ενόψει της οικονομίας της αποφάσεως (βλ. την απόφαση του Πρωτοδικείου της 24ης Ιανουαρίου 1992, T-44/90, La Cinq κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1, σκέψη 41, καθώς και την παρατιθέμενη στην ανωτέρω απόφαση νομολογία, και την προπαρατεθείσα στη σκέψη 54 απόφαση Siemens κατά Επιτροπής, σκέψη 31).

- 66 Η αρχή αυτή, εφαρμοζόμενη στον χαρακτηρισμό ενός μέτρου ως ενισχύσεως, επιβάλλει την παράθεση των λόγων για τους οποίους η Επιτροπή θεωρεί ότι το επίμαχο μέτρο ενισχύσεως εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 67 Εν προκειμένω πρέπει να εξακριβωθεί κατά πόσον από την αιτιολογία της προσβαλλόμενης απόφασης προκύπτει με επαρκή σαφήνεια η συλλογιστική της καθής, κατά την οποία μέτρο ενισχύσεως υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης συνιστά μόνο η διαφορά μεταξύ των τόκων που θα είχε καταβάλει η VLM υπό κανονικές συνθήκες αγοράς και των τόκων που κατέβαλε πράγματι.
- 68 Συναφώς η αιτιολογία που παρατίθεται στην έκτη, την έβδομη και την όγδοη παράγραφο του μέρους V της προσβαλλόμενης απόφασης (βλ. ανωτέρω σκέψεις 15, 16 και 17) ανταποκρίνεται στις προϋποθέσεις του άρθρου 190 της Συνθήκης, καθόσον δίδει τη δυνατότητα στην μεν προσφεύγουσα να αντιληφθεί τη συλλογιστική της καθής, στον δε κοινοτικό δικαστή να ασκήσει τον έλεγχό του. Συγκεκριμένα, παρατίθενται σαφώς οι λόγοι για τους οποίους η καθής θεώρησε ότι η χρηματοοικονομική κατάσταση της VLM και οι συμβατικές ρήτρες με τις οποίες παρέχονταν στην Περιφέρεια της Φλάνδρας ορισμένα αποκλειστικά δικαιώματα επί του ενεργητικού της VLM θα έδιδαν στη VLM τη δυνατότητα να επιτύχει τη σύναψη, υπό τις κανονικές συνθήκες της αγοράς, δανείου 20 εκατ. BFR με το ισχύον στην αγορά επιτόκιο (δηλαδή 9,3 %). Η επαγωγική σχέση μεταξύ της διαπιστώσεως αυτής και του συμπεράσματος ότι ως ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, πρέπει να χαρακτηρισθούν μόνο οι μη καταβληθέντες τόκοι προκύπτει επίσης με σαφήνεια.

- 69 Τέλος, πρέπει να απορριφθεί η αιτίαση της προσφεύγουσας ότι η καθής παρέβη την υποχρέωσή της να αντιπαραθέσει, υπό ορισμένες περιστάσεις, τα επιχειρήματά της προς τα επιχειρήματα του καταγγέλλοντος, υποχρέωση που η προσφεύγουσα θεωρεί ότι αναγνωρίστηκε με την προπαρατεθείσα στη σκέψη 60 απόφαση Sytraval και Brink's κατά Επιτροπής (σκέψη 78). Εν προκειμένω δηλαδή, η καθής ήταν σε θέση, δεδομένου ότι διέθετε πλέον τις παρατηρήσεις των ενδιαφερομένων, μεταξύ των οποίων και της προσφεύγουσας, να θεμελιώσει επαρκώς, από νομική άποψη, την εκτίμησή της σχετικά με τη φύση του μέτρου που ο καταγγέλλων χαρακτήριζε ως κρατική ενίσχυση.
- 70 Η άποψη της προσφεύγουσας διέφερε από την άποψη του Βελγικού Δημοσίου κυρίως ως προς την εφαρμογή του κριτηρίου του επενδυτή που δρα υπό συνθήκες οικονομίας της αγοράς και ως προς την εκτίμηση της στάσης που θα είχε ένας τέτοιος επενδυτής ενόψει της επίμαχης πράξεως, αλλ' όχι ως προς τα πραγματικά ζητήματα (βλ. το μέρος II και το μέρος III της προσβαλλόμενης απόφασης). Κατά συνέπεια, αν υποθεθεί ότι η υποχρέωση αντιπαραθέσεως επιχειρημάτων στα επιχειρήματα του καταγγέλλοντος εμπεριέχει, υπό ορισμένες περιστάσεις, την υποχρέωση γνωστοποίησης στον καταγγέλλοντα των παρατηρήσεων του κράτους μέλους που είναι ο αποδέκτης της αποφάσεως (το Πρωτοδικείο πάντως δεν χρειάζεται να αποφανθεί επ' αυτού), η καθής ήταν σε θέση να αιτιολογήσει τον χαρακτηρισμό που προσέδωσε στο επίμαχο μέτρο από την άποψη του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, χωρίς να προβεί σε τέτοια γνωστοποίηση.
- 71 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, που βασίζεται στον ισχυρισμό περί προδήλων σφαλμάτων εκτιμήσεως

- 72 Κατά την προσφεύγουσα, η καθής, μη χαρακτηρίζοντας το ποσό του δανείου ως ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, διέπραξε προδήλα σφάλματα εκτιμήσεως. Τα σφάλματα αυτά αφορούν τέσσερα στοιχεία: τη χρηματοοικονομική κατάσταση της VLM, την αξιολόγηση των εγγυήσεων ή ασφαλειών, το άτοκο του δανείου και τον ασυνήθη χαρακτήρα του. Ενόψει της υπάρξεως σοβαρού κινδύνου μη αποδόσεως, της μη παροχής ασφάλειας και του ατόκου και ασυνήθους χαρακτήρα του δανείου, το δάνειο αυτό έπρεπε αυτομάτως να χαρακτηρισθεί ως επιδότηση.

Χρηματοοικονομική κατάσταση της VLM

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

- 73 Η προσφεύγουσα φρονεί ότι η καθής δεν απέδειξε την ορθότητα του ισχυρισμού της ότι οι ζημιές της VLM ήταν, συνολικά κρινόμενες, μάλλον μέτριες και δεν αποτελούσαν εμπόδιο για την πρόσβασή της στις χρηματαγορές. Κατά τον χρόνο εκδόσεως της προσβαλλόμενης απόφασης η καθής μπορούσε να διαπιστώσει ότι οι ζημιές της VLM δεν είχαν μειωθεί σε 8,6 εκατ. BFR το 1994 (έβδομη παράγραφος του μέρους V της προσβαλλόμενης απόφασης), αλλά ήταν περίπου τριπλάσιες. Από τους ετήσιους λογαριασμούς χρήσεως της VLM προκύπτει συγκεκριμένα ότι η εταιρία αυτή πραγματοποίησε το 1992, πρώτο έτος λειτουργίας της, ένα μικρό κέρδος 340 541 BFR, ενώ το 1993 υπέστη ζημία 11 523 927 BFR και το 1994 επιπλέον ζημία 27 538 000 BFR, πράγμα που σημαίνει ότι το σύνολο της ζημίας ανερχόταν σε 30 021 000 BFR, δηλαδή στο 40 % περίπου του εταιρικού κεφαλαίου. Στο τέλος του 1993 η ζημία ανερχόταν σε 11 483 000 BFR, δηλαδή στο 15 % περίπου του κεφαλαίου. Στο τέλος του 1994 η σχέση μεταξύ χρεών και ενεργητικού της VLM ήταν περίπου 144 %. Τέλος, η μη ύπαρξη μακροπρόθεσμων χρεών της VLM αντανάκλα την αδυναμία της να επιτύχει τη χρηματοδότησή της από τον ιδιωτικό τομέα.
- 74 Η προσφεύγουσα αιτιάται επίσης την καθής για το ότι δεν έλαβε υπόψη την εμπορική κατάσταση της VLM κατά τον χρόνο εκδόσεως της προσβαλλόμενης απόφασης. Η κατάσταση αυτή είχε χειροτερεύσει, αφού το σύνολο της ζημίας ανερχόταν στις 31 Δεκεμβρίου 1995 σε 86 192 000 BFR, δηλαδή στο 57 % του κεφαλαίου, ο δε κύκλος εργασιών είχε μειωθεί.
- 75 Η καθής ζητεί την απόρριψη της αιτιάσεως αυτής, ισχυριζόμενη ότι, αν ληφθούν υπόψη οι ζημιές της VLM και οι γενικές προοπτικές του τομέα για το 1994, η VLM μπορούσε, κατά τον χρόνο χορηγήσεως του επίδικου δανείου, να επιτύχει τη σύναψη παρόμοιου δανείου στις χρηματαγορές.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 76 Όσον αφορά τον ισχυρισμό της προσφεύγουσας ότι οι ζημιές της VLM ήσαν το 1994 τριπλάσιες των 8,6 εκατ. BFR, του ποσού δηλαδή που αναφέρεται στην έβδομη παράγραφο του μέρους V της προσβαλλόμενης απόφασης, πρέπει να τονιστεί ότι η νομιμότητα της προσβαλλόμενης απόφασης πρέπει να εκτιμηθεί ενόψει της συμπεριφοράς που θα επιδείκνυε, κατά τον χρόνο χορηγήσεως του επίδικου δανείου, ένας ιδιώτης επενδυτής υπό κανονικές συνθήκες αγοράς, βάσει των διαθέσιμων τότε στοιχείων και των προβλέψιμων τότε εξελίξεων. Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι η ζημία που υπέστη η VLM το 1994 ήταν τριπλάσια περίπου του κατ' εκτίμηση ποσού που περιλαμβάνεται στην προσβαλλόμενη απόφαση δεν ασκεί καμία επιρροή επί της νομιμότητας της αποφάσεως αυτής παρά μόνο αν είναι προδήλο ότι ένας ιδιώτης επενδυτής θα είχε προβλέψει ότι οι ζημιές της VLM θα υπερέβαιναν το εν λόγω κατ' εκτίμηση ποσό.
- 77 Από την προσβαλλόμενη απόφαση (τέλος της τετάρτης περιόδου της έβδομης παραγράφου του μέρους V της προσβαλλόμενης απόφασης) προκύπτει ότι η καθής εξέτασε την κατάσταση από την οπτική γωνία ενός ιδιώτη επενδυτή ο οποίος θα εκτιμούσε, κατά τον χρόνο χορηγήσεως του δανείου, την πιθανή εξέλιξη για το 1994 (βλ. ανωτέρω σκέψη 16).
- 78 Η προσφεύγουσα δεν απέδειξε ότι η καθής, προβαίνοντας στην εκτίμηση αυτή, διέπραξε προδήλο σφάλμα.
- 79 Η προσφεύγουσα δεν απέδειξε ούτε ότι το γεγονός ότι στο τέλος του 1993 οι ζημιές της VLM ανέρχονταν στο 15 % περίπου του εταιρικού κεφαλαίου της θα την είχε εμποδίσει να επιτύχει τη σύναψη, υπό κανονικές συνθήκες αγοράς, του επίμαχου δανείου με επιτόκιο 9,3 %.

- 80 Τέλος, η προσφεύγουσα δεν απέδειξε ότι το γεγονός ότι η VLM δεν είχε μακροπρόθεσμα χρέη οφειλόμενα στην αδυναμία της να επιτύχει τη χρηματοδότησή της στη χρηματαγορά.

Μη παροχή εγγυήσεως ή ασφάλειας

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

- 81 Κατά την προσφεύγουσα, η καθής διαπράττει πρόδηλο σφάλμα εκτιμήσεως, όταν χαρακτηρίζει ως εγγύηση το δικαίωμα της Περιφέρειας της Φλάνδρας να μην επιτρέψει στη VLM μεταβολές στην κυριότητα των μετοχών ή τη μεταβίβαση ή υποθήκευση της κινητής ή ακίνητης περιουσίας της, της όλης επιχειρήσεως ή ορισμένων στοιχείων του ενεργητικού της (δεύτερη παράγραφος του μέρους IV της προσβαλλόμενης απόφασης). Το δικαίωμα αυτό δεν δίδει δηλαδή στην Περιφέρεια της Φλάνδρας τη δυνατότητα να ρευστοποιήσει τα στοιχεία του ενεργητικού της VLM σε περίπτωση αφερεγγυότητάς της ή εκκαθαρίσεώς της· επί πλέον, το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί να ανταχθεί κατά των λοιπών δανειστών. Το δικαίωμα αυτό καθ'αυτό δεν ισοδυναμεί με υποθήκη ή πλασματικό ενέχυρο επί της επιχειρήσεως, που θα απαιτούσε οποιοδήποτε πιστωτικό ίδρυμα, εφόσον δεν παρεχόταν επαρκής προσωπική ασφάλεια. Εξάλλου, το δικαίωμα αυτό απορρέει από τη βελγική νομοθεσία ανεξάρτητα από τις διατάξεις της επίμαχης συμβάσεως δανείου. Τέλος, δεν είναι ορθό να θεωρείται ότι το δικαίωμα αυτό επιτρέπει στην Περιφέρεια της Φλάνδρας να αναμειγνύεται στη διαχείριση της VLM.
- 82 Η καθής τονίζει ότι κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο δανειστής «διαθέτει εγγύηση, η οποία καλύπτει τις απαιτήσεις του» (έβδομη παράγραφος του μέρους V της προσβαλλόμενης απόφασης), λόγω των υποχρεώσεων αποχής από ορισμένες ενέργειες, οι οποίες είχαν επιβληθεί με τη σύμβαση στον οφειλέτη.
- Εκτίμηση του Πρωτοδικείου
- 83 Ακόμη και αν υποθεθεί ότι, όπως ισχυρίζεται η προσφεύγουσα, κακώς η καθής έκρινε ότι η Περιφέρεια της Φλάνδρας διέθετε «εγγύηση η οποία καλύπτει τις απαιτήσεις» της, το γεγονός αυτό δεν καθιστά ανίσχυρη την απόφαση.

- 84 Δεδομένου δηλαδή ότι η καθής έκρινε, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις της επίμαχης συμβάσεως με τις οποίες παρεχόταν στην Περιφέρεια της Φλάνδρας το δικαίωμα να μη συναινεί για την εκποίηση ή την υποθήκευση ή ενεχύρωση περιουσιακών στοιχείων της VLM, ότι η VLM ήταν σε θέση, υπό κανονικές συνθήκες, να επιτύχει τη σύναψη δανείου με το ισχύον στην αγορά επιτόκιο (εν προκειμένω, 9,3 %), οι κατευθυντήριες γραμμές (σημείο 32) δεν υποχρέωναν την καθής να αντιμετωπίσει το ποσό του επίμαχου δανείου ως επιδότηση.
- 85 Τα στοιχεία που επικαλείται η προσφεύγουσα κατά της εκτιμήσεως της καθής δεν είναι ικανά να δημιουργήσουν αμφιβολίες ως προς τη δυνατότητα της VLM να συνάψει δάνειο 20 εκατ. BFR με επιτόκιο 9,3 % κατά τον χρόνο χορηγήσεως του επίμαχου δανείου. Πράγματι, είναι πιθανότατο ότι η VLM θα μπορούσε να συνάψει τέτοιο δάνειο, παρά τη μη παροχή εγγυήσεως προς τον δανειστή που να του δίνει τη δυνατότητα ρευστοποίησης των περιουσιακών στοιχείων της VLM και παρά το ύψος των ζημιών της, οι οποίες έφθαναν το 15 % περίπου του εταιρικού κεφαλαίου της, αν ληφθεί ιδίως υπόψη ότι είναι σύνηθες φαινόμενο να υφίσταται μια αεροπορική εταιρία ζημιές κατά τα πρώτα έτη λειτουργίας της και ότι υπήρχαν τότε προοπτικές διαρθρωτικής βελτιώσεως του οικείου τομέα.

Άτοκο του δανείου

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

- 86 Κατά την προσφεύγουσα, το δάνειο αποτελούσε επιδότηση, διότι ήταν άτοκο. Η προσβαλλόμενη απόφαση αντιβαίνει προς την προπαρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 48 απόφαση 94/662 της Επιτροπής, της 27ης Ιουλίου 1994, με την οποία η Επιτροπή θεώρησε ότι ορισμένοι τίτλοι μειωμένης εξασφαλίσεως αποτελούσαν εισφορές κεφαλαίων και απαίτησε την επιστροφή ολόκληρου του ποσού που είχε καταβληθεί.
- 87 Η καθής αντικρούει την επιχειρηματολογία αυτή.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 88 Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές, το ποσό του δανείου θα έπρεπε να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, μόνον εφόσον η VLM δεν μπορούσε να επιτύχει τη χρηματοδότησή της, ανεξαρτήτως επιτοκίου, στην ιδιωτική κεφαλαιαγορά (βλ. ανωτέρω σκέψη 4).
- 89 Δεδομένου ότι η επίδικη σύμβαση προέβλεπε την απόδοση του δανείου και η καθής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η VLM μπορούσε, υπό κανονικές συνθήκες αγοράς, να επιτύχει τη σύναψη του επίδικου δανείου με το ισχύον στην αγορά επιτόκιο (εν προκειμένω 9,3 %), το δάνειο αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως επιδότηση παρά μόνον εφόσον αποδειχθεί ότι το συμπέρασμα της καθής είναι εσφαλμένο.
- 90 Τα στοιχεία όμως που προβάλλει η προσφεύγουσα δεν αναιρούν το εύλογο του συμπεράσματος της καθής, κατά την οποία η VLM μπορούσε, υπό τις περιστάσεις της προκειμένης υποθέσεως, να επιτύχει τη σύναψη δανείου 20 εκατ. BFR με επιτόκιο 9,3 % (βλ. ανωτέρω σκέψη 61).
- 91 Εξάλλου, η αναφορά στην προπαρατεθείσα στη σκέψη 48 απόφαση 94/662, της 27ης Ιουλίου 1964, δεν ασκεί καμία επιρροή εν προκειμένω. Η υπόθεση στο πλαίσιο της οποίας εκδόθηκε η ανωτέρω απόφαση δεν αφορούσε δάνειο, αλλά την εκ μέρους μιας δημόσιας επιχειρήσεως (της CDC-Participations) αγορά τίτλων εκδοθέντων από άλλη δημόσια επιχείρηση (την Air France). Οι εν λόγω τίτλοι ήταν ομολογίες μετατρέψιμες σε μετοχές και η πράξη αυτή έπρεπε συνεπώς να θεωρηθεί, από χρηματοοικονομική άποψη, ως ετεροχρονισμένη εισφορά κεφαλαίου. Αντίθετα, το δανεισθέν ποσό στην προκειμένη περίπτωση ουδώς προοριζόταν να ενσωματωθεί μονίμως στο κεφάλαιο της δανειοδοτηθείσας επιχειρήσεως.

Ασυνήθης χαρακτήρας του δανείου

— Επιχειρηματολογία των διαδίδων

- 92 Κατά την προσφεύγουσα, το γεγονός ότι το δάνειο χορηγήθηκε επί ατομικής βάσεως και όχι στο πλαίσιο ενός εγκεκριμένου καθεστώτος ενισχύσεων αποτελεί ένδειξη για το ότι η χορήγηση του επίδικου δανείου αποτελούσε εξαιρετικό γεγονός. Η προσφεύγουσα αιτιάται την καθής ότι δεν έλαβε υπόψη τα ανωτέρω και ότι δεν επιδίωξε να εξακριβώσει ποια ήταν κατά το εσωτερικό δίκαιο η νομική βάση επί της οποίας είχε ληφθεί η απόφαση χορηγήσεως του δανείου. Εν προκειμένω τίθεται μάλιστα το ζήτημα αν τηρήθηκε η νομοθεσία που διέπει τις ενισχύσεις στην Περιφέρεια της Φλάνδρας.
- 93 Η καθής αντικρούει την ανωτέρω επιχειρηματολογία. Κατά την καθής, πρώτον, αν η χορήγηση του επίδικου δανείου επί ατομικής βάσεως συνιστά ένδειξη υπάρξεως ενισχύσεως, εντούτοις δεν καθιστά δυνατό τον προσδιορισμό του ύψους της. Δεύτερον, η Επιτροπή δεν υποχρεούται να λαμβάνει υπόψη τη διάταξη του εσωτερικού δικαίου βάσει της οποίας έχει χορηγηθεί η επίμαχη ενίσχυση, προκειμένου να ασκεί τις εξουσίες που της απονέμει η Συνθήκη σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 94 Το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι η καθής δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι η ενίσχυση δεν εντάσσεται στο πλαίσιο ενός εγκεκριμένου καθεστώτος ενισχύσεων πρέπει να απορριφθεί. Συγκεκριμένα, η καθής έλαβε υπόψη το γεγονός αυτό κατά την εκτίμησή της καθόσον στο μέρος VI της προσβαλλόμενης απόφασης αναφέρονται τα εξής: «Η ενίσχυση, η οποία δεν έχει χορηγηθεί βάσει ενός εγκεκριμένου καθεστώτος ενισχύσεων, θα έπρεπε να έχει κοινοποιηθεί στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης». Κατά συνέπεια, η αιτίαση αυτή δεν ευσταθεί. Εν πάση περιπτώσει, το στοιχείο αυτό δεν έχει σημασία για τον χαρακτηρισμό του επίδικου κρατικού μέτρου από την άποψη του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

- 95 Η αιτίαση ότι η καθής δεν εξακριβωσε βάσει ποιας διατάξεως του εσωτερικού δικαίου χορηγήθηκε η ενίσχυση ούτε εξέτασε τη νομιμότητα της επίδικης ενισχύσεως από την άποψη του εσωτερικού δικαίου πρέπει επίσης να απορριφθεί. Η Επιτροπή δεν υποχρεούται να εκτιμά τη νομιμότητα μιας ενισχύσεως από την άποψη του εθνικού δικαίου, αλλά από την άποψη του κοινοτικού.
- 96 Κατά συνέπεια, ο λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.
- 97 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

Επί του αιτήματος προσκομίσεως εγγράφων

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

- 98 Με το υπόμνημα απαντήσεως η προσφεύγουσα ζήτησε από την καθής να προσκομίσει διάφορα έγγραφα, τα οποία απαριθμούνται στο υπόμνημα αντικρούσεως, αλλά δεν περιλαμβάνονται στη δικογραφία της προκειμένης υποθέσεως. Η προσφεύγουσα καλεί το Πρωτοδικείο να ζητήσει από την καθής, βάσει των άρθρων 64 και 65 του Κανονισμού Διαδικασίας, να προσκομίσει τα έγγραφα αυτά, εφόσον η καθής αρνηθεί να τα προσκομίσει με δική της πρωτοβουλία.

- 99 Τα εν λόγω έγγραφα, σε πολλά από τα οποία αναφέρεται επίσης η προσβαλλόμενη απόφαση, είναι τα έγγραφα που απέστειλε η Επιτροπή προς τις βελγικές αρχές στις 25 Μαΐου, 14 Ιουλίου, 15 Νοεμβρίου, 6 Δεκεμβρίου 1994, την 1η Φεβρουαρίου 1995, στις 2 Μαΐου και στις 13 Ιουνίου 1995, τα έγγραφα που απέστειλαν οι βελγικές αρχές στην Επιτροπή στις 3 Αυγούστου 1994, στις 23 Ιανουαρίου 1995, στις 15 Ιουνίου, 14 Ιουλίου και 24 Ιουλίου 1995, καθώς και τα «αιτηθέντα στοιχεία» που ήσαν συνημμένα στα τρία τελευταία έγγραφα, η σύμβαση της 17ης Δεκεμβρίου 1993 μεταξύ της Περιφέρειας της Φλάνδρας και της VLM και η προσφυγή που άσκησε η VLM ενώπιον του Πρωτοδικείου στις 27 Νοεμβρίου 1995.
- 100 Η προσκόμιση των εγγράφων αυτών είναι, κατά την προσφεύγουσα, αναγκαία για τη διασφάλιση της άψογης διεξαγωγής της διαδικασίας.
- 101 Η καθής αντιτάσσει ότι το αίτημα ενός τρίτου ενδιαφερομένου να του παρασχεθούν ορισμένα στοιχεία δεν πρέπει να γίνεται δεκτό παρά μόνο όταν η γνωστοποίηση των στοιχείων αυτών είναι απαραίτητη για τον έλεγχο της νομιμότητας της επίδικης αποφάσεως (προπαρατεθείσα ανωτέρω στη σκέψη 65 απόφαση *Skibsværftsforeningen* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 99). Τούτο δεν συμβαίνει εν προκειμένω, αφού οι διάδικοι δεν διαφωνούν ως προς τα πραγματικά περιστατικά, αλλά ως προς τον νομικό χαρακτηρισμό τους.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 102 Το ζήτημα που έχει υποβληθεί στην κρίση του Πρωτοδικείου αφορά τον χαρακτηρισμό του κρατικού μέτρου από την άποψη του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

- 103 Η προσφεύγουσα δεν παρέχει καμία ένδειξη από την οποία να τεκμαίρεται ότι τα έγγραφα των οποίων ζητείται η προσκόμιση θα μπορούσαν να είναι χρήσιμα για την επίλυση του ανωτέρω ζητήματος.
- 104 Επί πλέον, δεν υπάρχει καμία αμφισβήτηση ως προς τα πραγματικά περιστατικά που πρέπει να ληφθούν υπόψη για τον χαρακτηρισμό αυτό.
- 105 Τέλος, η προσφεύγουσα εξέθεσε λεπτομερώς, τόσο κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας όσο και κατά την παρούσα διαδικασία, την άποψή της ότι ως ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, έπρεπε να χαρακτηρισθεί το ποσό του δανείου και όχι οι τόκοι. Η προσφεύγουσα δεν εξήγησε πώς η προσκόμιση των εν λόγω εγγράφων θα της έδινε τη δυνατότητα να αναπτύξει πειστικότερη επιχειρηματολογία υπέρ της απόψεώς της.
- 106 Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι έχει διαφωτισθεί επαρκώς από τα έγγραφα της δικογραφίας και ότι η προσκόμιση των εγγράφων που αναφέρθηκαν ανωτέρω στη σκέψη 99 δεν θα εξυπηρετούσε την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας της προσφεύγουσας και για τον λόγο αυτό κρίνει ότι δεν χρειάζεται να διατάξει τη λήψη του προτεινόμενου από την προσφεύγουσα μέτρου οργάνωσης της διαδικασίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 107 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Επειδή η προσφεύγουσα ηττήθηκε και η καθής έχει ζητήσει την καταδίκη της στα δικαστικά έξοδα, πρέπει να καταδικαστεί η προσφεύγουσα όχι μόνο στα δικά της έξοδα, αλλά και στα έξοδα της καθής.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (πέμπτο πενταμελές τμήμα)

αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την προσφυγή.

2) Καταδικάζει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

García-Valdecasas

Tiili

Azizi

Moura Ramos

Jaeger

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 30 Απριλίου 1998.

Ο Γραμματέας

H. Jung

Ο Πρόεδρος

J. Azizi

Περιεχόμενα

Νομικό πλαίσιο	II - 761
Ιστορικό της διαφοράς	II - 763
Διαδικασία και αιτήματα	II - 768
Επί του παραδεκτού	II - 770
Επί του παραδεκτού της προσφυγής	II - 770
Επιχειρηματολογία των διαδίκων	II - 770
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 771
Επί του παραδεκτού ορισμένων στοιχείων που προβλήθηκαν με το υπόμνημα απα- ντήσεως	II - 773
Επιχειρηματολογία των διαδίκων	II - 773
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 773
Επί της ουσίας	II - 774
Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, που βασίζεται στον ισχυρισμό περί παραβιά- σεως του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης	II - 775
Επιχειρηματολογία των διαδίκων	II - 775
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 776
Επί του δεύτερου λόγου ακυρώσεως, που βασίζεται στον ισχυρισμό περί παραβιά- σεως της κατά το άρθρο 190 της Συνθήκης υποχρέωσης αιτιολογήσεως	II - 779
Επιχειρηματολογία των διαδίκων	II - 779
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 780
Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, που βασίζεται στον ισχυρισμό περί προδήλων σφαλμάτων εκτιμήσεως	II - 782
Χρηματοοικονομική κατάσταση της VLM	II - 783
— Επιχειρηματολογία των διαδίκων	II - 783
— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 784
Μη παροχή εγγυήσεως ή ασφάλειας	II - 785
— Επιχειρηματολογία των διαδίκων	II - 785
— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 785
Άτοκο του δανείου	II - 786
— Επιχειρηματολογία των διαδίκων	II - 786
— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 787
Ασυνήθης χαρακτήρας του δανείου	II - 788
— Επιχειρηματολογία των διαδίκων	II - 788
	II - 793

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 788
Επί του αιτήματος προσκομίσεως εγγράφων	II - 789
Επιχειρηματολογία των διαδίκων	II - 789
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 790
Επί των δικαστικών εξόδων	II - 791